

економічного розвитку України // Економіка України. – 2004. – №3. – С.4-11.

Получено 30.01.2008

УДК 65.016.7

Є.Ю.КІЗЬКІН, канд. екон. наук

Харківський інститут фінансів

Українського державного університету фінансів і міжнародної торгівлі

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОСТІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ НА ОСНОВІ ЇХ ІННОВАЦІЙНОГО ОНОВЛЕННЯ

Розглядаються методологічні та методичні основи розробки пріоритетних напрямків інноваційного розвитку промислових підприємств з метою забезпечення сталості їх соціально-економічного розвитку.

Забезпечення сталого соціально-економічного розвитку промислових підприємств неможливо без динамічного розвитку реального сектору економіки, прогресивних змін у його структурі, підвищення ефективності та конкурентоспроможності національної економіки. Промислові підприємства є основними системоутворюючими елементами багатьох інших життєво важливих сфер держави [2].

Сприятливі зовнішні умови сталого соціально-економічного розвитку господарюючого суб'єкта на основі інноваційного оновлення можна забезпечити шляхом розвитку інноваційної інфраструктури, у тому числі технологічних парків, технополісів, бізнес-інкубаторів, державних небанківських фінансово-кредитних установ; удосконалення нормативно-правової бази щодо регулювання інноваційної діяльності, зокрема у галузі трансферу технологій, удосконалення оцінювання об'єктів інтелектуальної власності з метою її ефективного використання; стимулювання інноваційної діяльності промислових підприємств, забезпечення державної підтримки реалізації пріоритетних інноваційних проєктів; впровадження механізмів стимулювання інвестування інноваційної діяльності, зокрема довгострокового кредитування; концентрації фінансово-економічних та інтелектуальних ресурсів на пріоритетних напрямках науково-технологічного оновлення промислового виробництва шляхом розроблення та реалізації пріоритетів інноваційної діяльності.

Питанням інноваційного оновлення промислових підприємств присвячено багато праць провідних вчених-економістів, таких як О.Амоша, В.Антонюк, А.Землянкін, В.Ландик, Є.Лапін, О.Бондар, О.Бутенко, Р.Бойко, Л.Гришина, Ю.Мазін [1, 3-9] та ін. Однак методологічні основи забезпечення інноваційного оновлення господарюючих

суб'єктів потребують подальшого вдосконалення. Тому метою даного дослідження є розробка етапів, а також удосконалення принципів та методів інноваційного оновлення промислових підприємств. Досягнення цієї мети потребує вирішення наступних завдань:

- обґрунтування етапів розроблення та формування пріоритетних напрямів інноваційної діяльності промислових підприємств;
- формування сукупності показників, що характеризують інноваційну діяльність підприємств, в аспекті розробки пріоритетних напрямків інноваційної діяльності;
- обґрунтування методологічних основ визначення та оцінки пріоритетних напрямків інноваційного розвитку промислових підприємств.

Розроблення пріоритетних напрямів інноваційної діяльності промислового підприємства необхідно здійснювати на основі проведення аналізу стану інноваційного потенціалу підприємства. При цьому слід дотримуватися певних принципів (таблиця).

Принципи розроблення пріоритетних напрямів інноваційної діяльності
промислового підприємства

Назва принципу	Зміст принципу
Цілісності та взаємної узгодженості	Формування пріоритетних напрямів інноваційної діяльності підприємства узгоджених зі стратегічними пріоритетними напрямами інноваційної діяльності загальнодержавного та регіонального рівнів, а також їх узгоджених між собою
Випереджаючого розвитку	Розроблення пріоритетних напрямів інноваційної діяльності на основі аналізу та прогнозування можливостей та перспектив розвитку підприємства з використанням науково обґрунтованих підходів, а також із врахуванням перспективних потреб економіки і соціальної сфери на основі стратегії економічного і соціального розвитку
Відповідності	Формування такої системи пріоритетів, яка б відповідала певним умовам технологічної реструктуризації національних і регіональних галузевих виробництв та можливостям ресурсного забезпечення реалізації пріоритетних напрямів інноваційного розвитку підприємства

Розроблення та формування пріоритетних напрямів інноваційної діяльності промислових підприємств є поетапним процесом. Етап перший – аналіз стану науково-технічного та технологічного розвитку промислового підприємства має проводитися за кожним напрямком економічної діяльності. Це передбачає формування вихідної інформації про стан науково-технічного та технологічного розвитку напрямків інноваційної діяльності промислових підприємств за такими показниками: обсяг інноваційних капіталовкладень відносно річного рівня амортизаційних відрахувань; обсяг інноваційних капіталовкладень за

рік відносно загальних інвестицій в основний капітал; розмір доходу від інноваційних капіталовкладень за рік відносно обсягу інноваційних капіталовкладень; розмір сукупного фінансування розвитку науки і техніки відносно обсягу виробництва продукції; обсяг продажу новоствореної продукції за рік відносно річного загального обсягу продажу; кількість впроваджених винаходів за рік відносно їх загальної кількості; індекси обсягу виробництва інноваційної продукції; індекси продуктивності праці; рентабельність інноваційної продукції; динаміка впровадження інновацій.

На основі сформованої аналітичної інформації має проводитися оцінка тенденцій науково-технічного та технологічного стану промислового підприємства за кожним напрямком економічної діяльності шляхом проведення розрахунків динаміки показників його науково-технічного та технологічного стану. На другому етапі аналіз інноваційного потенціалу промислового підприємства має проводитися на основі результатів прогнозу його розвитку за такими напрямками: аналізу стану науково-технічного та технологічного розвитку підприємства; оцінки конкурентоспроможності виробництва з позицій зіставлення рівня базових технологій, які використовуються на виробництві, та досягнутого світового технічного рівня; аналізу забезпечення підприємства інвестиційними ресурсами, зокрема, з визначенням їх обсягів, структури, джерел та видів; аналізу обсягів та структури (за строками, напрямками та видами) кредитних ресурсів, що вкладені в підприємство; проведених маркетингових досліджень споживання продукції підприємства на внутрішньому та зовнішньому ринках; аналізу структури та кон'юнктури сегменту забезпечення підприємства сировиною, матеріалами та енергоресурсами, зокрема, залежності господарюючого суб'єкту від кон'юнктури зовнішнього ринку постачання; аналізу інноваційного та технологічного потенціалу провідних промислових підприємств у певній галузі в контексті можливості забезпечення реальних потреб розвитку цих підприємств; аналізу забезпечення підприємства персоналом у контексті оцінки його професійно-освітнього рівня.

На третьому етапі аналіз виконання інноваційних проектів, які реалізуються на підприємстві, доцільно проводити за допомогою оцінки їх ефективності. Ефективність інноваційних проектів складається з науково-технічної, економічної та соціальної ефективності. Науково-технічну ефективність можна оцінювати, застосовуючи підхід, заснований на побудові шкали градацій показників рівня новизни та впровадження результатів інноваційного проекту. Загальна інтегральна оцінка інноваційного проекту має визначатися як добуток оцінки рівня

новизни та рівня впровадження результатів інноваційного проекту. Рівень впровадження результатів інноваційного проекту можна визначати за шкалою, проранжованою відповідно до стадій життєвого циклу інновацій, так, щоб мінімальний бал відповідав початковій стадії, а максимальний бал – останній стадії життєвого циклу інновацій. Це дозволить порівнювати результати реалізації за різними напрямками: фундаментальні дослідження з високим рівнем новизни та невеликим ступенем впровадження та прикладні роботи, впровадження яких здійснюються в короткі терміни, але рівень новизни не завжди високий.

Економічну ефективність інноваційних проектів доцільно визначати за допомогою системи основних та допоміжних економічних показників. При цьому основними показниками ефективності є прибуток або дохід на окремому виробничому об'єкті, обумовлений використанням на ньому технічного нововведення, а також сумарний ефект, як сума прибутку чи доходу від запровадження нововведень на підприємстві певної галузі. Комерційна ефективність проектів, як складова економічної ефективності передбачає мінімізацію витрат на реалізацію проекту та максимізацію доходу від його застосування, тобто враховує ринкові вигоди від його реалізації. Для врахування таких вигод доцільно користуватись такими визнаними в світі показниками, як чистий приведений дохід, індекс дохідності, внутрішня норма дохідності, період окупності інвестицій в інновації.

Оцінку соціальної ефективності інноваційних проектів доцільно проводити за такими групами показників: поліпшення виробничого середовища, насамперед умов праці; поліпшення стану навколишнього природного середовища, що проявляється у ліквідації чи скороченні забрудненості техногенними викидами повітряного басейну, водоймищ, землі; ефекти, що проявляються у зміні: кількості робочих місць в зв'язку з реалізацією інноваційного проекту; структури виробничого персоналу і його кваліфікації; рівня здоров'я працівників об'єкта, на якому відбувається реалізація інноваційного проекту.

За результатами оцінки ефективності інноваційних проектів, що реалізуються на підприємстві необхідно сформулювати перелік: пріоритетних напрямів інноваційної діяльності, в межах яких реалізація інноваційних проектів виявилася ефективною; пріоритетних напрямів інноваційної діяльності, в межах яких реалізація інноваційних проектів виявилася неефективною; інноваційних проектів, реалізація яких виявилася ефективною, і напрями інноваційної діяльності, в межах яких проводилася їх реалізація, доцільно включити до пріоритетних напрямів інноваційної діяльності підприємства.

На четвертому етапі маркетингове дослідження за кожним з пріо-

ритетних напрямів інноваційної діяльності промислового підприємства може проводитися як фахівцями, які є працівниками підприємства, так і сторонніми організаціями, що займаються проведенням маркетингових досліджень на замовлення підприємства. Маркетингове дослідження пріоритетних напрямів інноваційної діяльності промислового підприємства має бути представлено як система заходів, реалізація яких спрямована на отримання інформації про поточний та перспективний стан ринку інноваційної продукції галузі, до якої належить підприємство. Інформація про поточний стан ринку інноваційної продукції галузі має містити: аналіз основних тенденцій споживання інноваційної продукції даної галузі; оцінку структури та обсягів попиту на продукцію даної галузі, що не задовольняється внаслідок відсутності на ринку продукції з певними характеристиками.

Інформація про прогнозний стан ринку інноваційної продукції галузі до якої належить підприємство має містити результати прогнозів обсягів споживання інноваційної продукції даної галузі на ринку, цінове прогнозування, прогнозування життєвого циклу інноваційних товарів галузі, прогнозування динаміки змін оточуючого середовища. Результати обробки маркетингової інформації мають бути оформлені у вигляді висновків щодо проблем, які потребують вирішення в аспекті задоволення попиту на інноваційну продукцію галузі, до якої належить промислове підприємство. Такі висновки мають бути підставою для формування пріоритетних напрямів інноваційної діяльності підприємства.

На п'ятому етапі для формування пріоритетних напрямів інноваційної діяльності підприємства доцільно створити робочу групу, до складу якої доцільно включити керівників і спеціалістів відповідних структурних підрозділів підприємства, представників галузевого сектору науки (галузових науково-дослідних, дослідно-конструкторських, проектних організацій тощо), провідних спеціалістів галузі, а також представників фахових вищих навчальних закладів, які здійснюють підготовку (перепідготовку) спеціалістів для галузі.

Методологічною основою формування пріоритетних напрямів інноваційного розвитку промислових підприємств доцільно використовувати експертне оцінювання, суть якого у даному випадку полягає в обґрунтуванні доцільності вибору попередньо сформованого пріоритетного напрямку. При цьому повинні розглядатися наступні блоки показників:

- економічна доцільність має включати прогноз впливу попередньо сформованих пріоритетних напрямів інноваційної діяльності на стан підприємства (наприклад, підвищення чистого прибутку від

реалізації продукції) за допомогою визначення потенціальної (прогнозованої) ефективності проєктів, що включаються в пріоритетні напрями інноваційної діяльності з використанням таких основних підходів: визначення взаємозв'язку науково-технічного рівня інноваційного проєкту з економічними показниками (збільшення обсягу інноваційної продукції, динаміка собівартості інноваційної продукції тощо); визначення загальної суми доходу від реалізації інноваційних проєктів, включених до пріоритетних напрямів інноваційної діяльності промислового підприємства;

- соціальна доцільність повинна включати прогноз впливу попередньо сформованих пріоритетних напрямів інноваційної діяльності промислового підприємства на рівень життя та стан здоров'я персоналу; поліпшення умов праці; стан довкілля тощо;
- науково-технічна доцільність повинна включати обґрунтування попередньо сформованих пріоритетних напрямів інноваційної діяльності промислового підприємства на основі результатів проведеного аналізу стану науково-технічного та технологічного розвитку господарюючого суб'єкту та його інноваційного потенціалу;
- ресурсна доцільність повинна включати обґрунтування: можливості забезпечення реалізації пріоритетних напрямів інноваційної діяльності фінансовими ресурсами, в тому числі державною підтримкою та позабюджетними коштами; відповідності матеріально-технічної бази підприємства умовам реалізації пріоритетних напрямів його інноваційної діяльності; наявності трудового потенціалу та відповідності його кваліфікаційного рівня; наявності науково-дослідних розробок.

Зовнішнім середовищем розробки та формування пріоритетних напрямків інноваційної діяльності промислового підприємства є регіональні пріоритетні напрямки інноваційної діяльності, які доцільно розробляти за такими етапами: аналіз стану економічного та інноваційного потенціалу регіону; аналіз виконання інноваційних проєктів, що реалізуються в регіоні; проведення маркетингових досліджень пріоритетних напрямів інноваційної діяльності регіонального рівня; формування пріоритетних напрямів інноваційної діяльності регіонального рівня.

Таким чином, інноваційне оновлення промислових підприємств на основі розробки, обґрунтування та реалізації пріоритетних напрямків сприятиме забезпеченню вдосконалення основних показників, що характеризують виробничо-господарську, а також адміністративно-управлінську діяльність підприємства. При цьому процес інноваційного оновлення промислових підприємств має бути безперервним, що

забезпечить сталість їх соціально-економічного розвитку. Напрямки подальших досліджень пов'язані з вдосконалюванням методологічних та методичних основ управління фінансовим забезпеченням інноваційного оновлення промислових підприємств.

1.Активізація інноваційної діяльності: організаційно-правове та соціально-економічне забезпечення / О.І.Амоша, В.П.Антонюк, А.І.Землянкін та ін.). – Донецьк, 2007. – 328 с.

2.Законодательство Украины. Правовая серия «Инфодиск». www. infodisk. com. ua, laws @ infodisk. com. ua, 2007.

3.Гришина Л.О. Формування інноваційно-інвестиційної стратегії розвитку виробництва в машинобудуванні: Автореф. дис.... канд. екон. наук: 08.02.02 / Ін-т проблем ринку та економіко-екологічних досліджень. – Одеса, 2005. – 19 с.

4.Бондар О.В. Менеджмент інноваційної діяльності машинобудівних підприємств: Автореф. дис.... канд. екон. наук: 08.06.02 / Київський нац. ун-т ім. Т.Шевченка. – К., 2002. – 20 с.

5.Бутенко О.А. Інноваційний механізм підприємства в машинобудуванні: Автореф. дис.... канд. екон. наук: 08.06.07 / Приазовський держ. техн. ун-т. – Маріуполь, 2006. – 20 с.

6.Мазін Ю.О. Економічні основи управління інноваційною ресурсозберігаючою політикою в машинобудуванні: Автореф. дис.... канд. екон. наук: 08.02.02 / Сумський держ. ун-т. – Суми, 2005. – 22 с.

7.Ландик В.І. Формування інноваційної стратегії великих машинобудівних підприємств: Автореф. дис.... д-ра екон. наук: 08.06.01 / Інститут економіки промисловості. – Донецьк, 2003. – 31 с.

8.Бойко Р.В. Економічні методи оцінки інноваційних рішень (на прикладі підприємств машинобудування): Автореф. дис.... канд. екон. наук: 08.06.01 / Технологічний ун-т Поділля. – Хмельницький, 2000. – 17 с.

9.Лапін Є.В. Економічний потенціал підприємств промисловості: формування, оцінка, управління: Автореф. дис.... д-ра екон. наук: 08.07.01 / Нац. техн. ун-т «Харківський політехнічний інститут». – Харків, 2006. – 36 с.

Отримано 23.11.2007

УДК 658.589

А.С.ЧЕРНОИВАНОВА, канд. экон. наук

Украинская инженерно-педагогическая академия, г.Харьков

ОБОСНОВАНИЕ МЕТОДА ОЦЕНКИ РИСКОВ ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Предлагается классификация инновационных рисков, обобщены методы их количественной и качественной оценки.

Инновационная деятельность в большей степени, чем другие виды деятельности, связана с риском, так как полная гарантия благополучного результата в инновационной сфере практически отсутствует. В крупных организациях этот риск значительно меньше, так как перекрывается масштабами обычной хозяйственной деятельности. В отли-